

Предпоставки за работа със смесена възрастова група в детската градина по метода на Мария Монтесори

Галина Георгиева

Abstract: Preconditions for working with mixed-age group of children in kindergarten, based on the Montessori Method: *The paper focuses on the specific conditions necessary for the realization of the Montessori Method in a mixed-age group of children. It explores the role of the teacher and the understanding of children's sensory development. It also shows the importance of the learning environment and the didactic materials as essentials to the delivery of the Method. An accent is put on the learning process and the specifics of a lesson, unfolding the stages of presentation.*

Key words: *Montessori method, mixed-age group, learning environment, role of the teacher, stages of a lesson*

ВЪВЕДЕНИЕ

Работата с група от деца на различна възраст в детската градина е актуален проблем на педагогическо взаимодействие, вълнуващ всички преки и непреки участници в процеса. В днешно време както в България, така и по света, въпреки че основният принцип на организация на групите в детската градина е възрастовия, в предучилищното образование не е нетипично да се говори за обучение на деца от различна възраст в една група. В някои страни, като Швеция например, такъв вид организация на работа с деца в детските градини е за предпочитане. У нас темата за преподаване и учене в смесена възрастова група е често дискутирана и като че ли всеобщото мнение клони към негативно отношение, поради редица проблеми, свързани с условията на организация на работата, липса на теоретична обосновка на проблема, помагала, подпомагачи прекия процес на работа.

Методът на Мария Монтесори за работа с деца от различни възрасти и нейните теории за развитие на детето привличат съмишленици от цял свят още преди да завърши повечето от своите трудове. Идеите ѝ, определяни като реформаторски за времето си, днес се възприемат и прилагат напълно естествено не само в т. нар. „Монтесори училища“, но и в детските градини и училища, които нямат подобен статут. Предпоставките за успешна работа със смесена възрастова група, основни в теориите и методът на Монтесори, са свързани със:

- Специфичното групиране на децата според сетивното им развитие;
- Организация на учебната среда и дидактичните материали, задоволяващи потребностите на „абсорбиращия ум“ (the absorbent mind);
- Ролята на възрастните при работата с децата - т. нар. „директори“ (directress) на обучението, в смисъл на даващи насока при овладяване на познанието; теорията за свободата на индивида в процеса на обучение;
- Поетапност на обучението;

ИЗЛОЖЕНИЕ

„Нашите традиционни методи често се провалят, защото са основани върху илюзията, че индивидуалните различия на децата не са от съществено значение, че децата от една възрастова група или ниво трябва да изучават едно, а от друга възрастова група-друго“ [2]. С това свое твърдение в книгата „Училището място за деца“ години по-късно Хенри Плакроуз потвърждава теорията на Мария Монтесори, че не е важно дали детето е на 3 или на 5 години, а по-важно е неговото желание и интерес да овладява опит.

Мария Монтесори започва своята професионална кариера през 1896 като първата жена лекар в Италия. Нейните интереси в областта на медицината и науката скоро обаче се насочват към психологията, антропологията и педагогиката.

Загрижена както за физическото, така и за психическото здраве на децата, тя си поставя за цел да подобри условията на живот и обучение на подрастващите.

Една от предпоставките за успешна работа според Мария Монтесори е групирането на децата. В „Къщата за деца“ (Casa dei Bambini), която отваря врати през 1906 г за деца на бедни семейства от Сан Лоренцо, се събират ученици на възраст от 2 до 7 години. Разликата във възрастта на децата не е пречка за прогресивното мислене на Монтесори. Напротив- нейните убеждения по отношение групирането на децата са свързани с дълбокото вярване във взаимното обучение на децата и ролята на по-големите ученици като предаващи своя опит на по-малките. И до днес в Монтесори училищата групите от деца се организират по следния начин:

- първата група Монтесори нарича „Nido“ и тя обхваща деца на възраст между 0-1 години;
- втората група е от деца на възраст 1-3 години или „the infants“;
- третата група са децата от 3-6 години - „casa dei bambini“;
- четвърта група – включва 6-12 годишни деца;
- пета група – включва 12-15 годишни деца;

В западните страни и най-вече в САЩ, където идеите на Мария Монтесори и „Монтесори училищата“ са широко разпространени, се среща разделение на възрастта в четвъртата група- 6-9 и 9-12 годишни.

За всеки период от участие в една група децата имат един и същ учител и помощник възпитател.

Друга предпоставка за приложението на метода на Монтесори е учебната среда и дидактичните материали. Тя разработва редица дидактични материали, които да са достъпни до децата и да отговарят на нуждите на тяхното физическо и сензитивно развитие. Изработени от дърво и тествани през годините, те и днес ангажират децата в учебната дейност със същия успех както и преди век.

Изключително важна предпоставка за успеха при работата с деца в поне 3 годишен възрастов диапазон е ролята на учителя. За Мария Монтесори е необходимо нейните учители да осъзнаят, че специфичният метод на работа, който трябва да приложат, е основан на вярването, че децата проявяват интерес към дадена дейност или предмет по различен начин, на различен етап от тяхното развитие. Ето защо е много важно те да не бъдат ограничавани във времето, поради своята възраст и изискванията да са овладяли даден опит „тук и сега“. Овладяването на знания и възпитанието на децата като цяло трябва да следват принципът за свободата на избор. Монтесори казва „Дисциплината трябва да се проявява чрез свободата. Това е възвишен принцип, който е труден за разбиране от последователите на традиционните методи на работа в училище. Как би могъл някой да постигне ред и дисциплина в клас от свободни деца?..Ако дисциплината се основава на свободата, то тогава дисциплината задължително трябва да е дейна...Ние наричаме даден индивид дисциплиниран, когато той е господар на самия себе си и може да регулира своето поведение, когато ще бъде необходимо да следва правилата в живота“. [5] Дейвид Гетман подробно разглежда ролята на учителя в училището на Монтесори. Той разграничава три основни негови роли: „главна е тази на „уредник“ и пазител на работното пространство, обзавеждането и материалите; роля на „спомагател“ при взаимодействието на детето с материалите; „наблюдател“ на детската работа и развитие.“ [3] Правилното използване и подредба на учебната среда и материали е приоритетна грижа на учителя. Подходящата организация на учебната среда е важна, за да може децата свободно да изследват дидактичните материали и да затвърждават наученото. За да се постигне саморазвитие чрез независима работа с материалите, учителите трябва да подсиgurят атрактивната им подредба, привличаща вниманието на децата. Броят на изложените дидактични материали трябва да е строго определен в зависимост от дейностите, които ще се извършват в учебния процес. Материалите трябва да са

здравни, без липсващи части, разположени на подходящо разстояние едни от други. Мебелите са направени по специален дизайн на Монтесори, за да са на равнището на децата и да подпомагат независимостта при избор на материал. Ролята на „спомагател“ на учителя е свързана със спецификата на представяне на нов материал. Това е и следващата предпоставка за приложението на метода на Монтесори, а именно - поетапност на представяне на информацията. Методът на Монтесори изисква работа с едно или малка група деца. Фронталната форма на работа с всички деца е изключена, поради спецификата на преподаване. Много често по-големите деца в групата се превръщат в „спомагатели“ на по-малките в процеса на реализация и приложение на наученото. Поетапността на представяне на материала е следната:

- Всяка дейност трябва да бъде представена в точния момент от развитието на дадено дете и е предизвикателство за неговите интелектуални и физически възможности;
- Предоставяне възможност на детето да оперира самостоятелно с дадения материал колкото пъти иска, без намесата от страна на учителя;
- Надграждане на наученото както като част от следващи занимания, така и в по-широк контекст, включващ ежедневни игри или задължения при подредба на стаята.

Осъществяването на успешен урок с дете или група деца изключително много зависи от уменията на учителя да бъде „наблюдател“. Мария Монтесори определя това умение като крайно необходимо и задължително за учителите, работещи в „Casa dei bambini“. Наблюденията, които се извършват върху децата, са растящи в движение. Те се базират както върху антропологическите характеристики на всяко дете, така и върху неговите интереси и способности. „Съществува само една единствена биологическа проява: живият индивид, затова точно срещу отделните индивиди, всеки един внимателно наблюдаван, трябва да бъде насочено образованието.“ [5] Организацията на уроците в Монтесори училищата и до днес се базират на това нейно виждане. Учебници няма. Урокът се провежда по-често само с едно дете или с малка група деца. Основните характеристики на урока са: стегнатост, опростеност, обективност. Стегнатостта на урока се изразява в „орязване“ на многословието и прецизност при подбора на думи от страна на учителя. Втората характеристика следва напълно естествено първата-опростеност на изказа и точно наименование на фактите. Обективността е свързана с насочване вниманието на детето към обекта на изучаване, а личността на учителя както Монтесори казва „трябва да изчезне“ [5].

Етапите на урока по метода на Монтесори са разгледани от Гетман по следния начин:

1. Първи етап - презентиране на три обекта на изследване и тяхното назоваване.
  - a) Изолиране на първия обект на изследване от останалите на килима. Внимателно обследване на обекта. Например ако е триизмерна фигура, учителят я оглежда и докосва с ръце, за да я почувства. Ако е инструмент- показва как се използва и т.н. Непосредствено след представянето обекта се назовава ясно и точно.
  - b) Повтаряне на презентирането на първия обект като с думите „Ти опитай“ предмета се дава на детето да повтори действията на учителя. Ако детето не успее да повтори точно действията, учителят извършва за трети път презентацията и отново кани детето да повтори.
  - c) Изследване, назоваване и отново канене на детето да повтори при представяне на другите два обекта.
  - d) Повтаряне на стъпки а) и б) в различен ред.

2. Втори етап - провокиране на детето да разпознае и назове трите обекта. Изискването е обектите да са мислено групирани по двойки и двойките да се различават едни от други.

а) Ясно назоваване на един от предметите и отправяне покана към детето да го посочи или подаде. При *подаване* на правилният предмет, той се отстранява. При правилното му *посочване*, учителят сменя неговото място на килима.

б) Повторение на стъпка а), но с другите два предмета. При грешка на детето не се показва неодобрение или разочарование. Отново се повтаря дейността, за да се прецени дали детето е сгрешило случайно или неуспеха се дължи на неправилна асоциация с предметите и техните имена. При последното учителят плавно се връща на първа фаза и прави повторение, след което приключва урока, оставяйки детето с впечатленията от правилните асоциации.

с) Повтаряне на стъпка б) със всичките три предмета няколко пъти в различен ред, разнообразявайки изискванията към детето - да посочи, да обърне, да вдигне, да подаде предмета. Всеки път при правилното разпознаване на предмета, мястото му се сменя, за да може разпознаването му от страна на детето да става автоматично и почти мигновено.

3. Трети етап - създаване на възможности за приложението на наученото, осмислянето му в различен контекст и затвърждаване на научените асоциации, чрез назоваване на посочените обекти.

Използване на описаните по горе действия с предмета - подаване, посочване и т.н.- но този път учителят ги извършва спрямо детето, питайки „Какво е това?“ и демонстрирайки ентузиазъм при положителен отговор. Действието се повтаря с трите предмета в различен ред. Ако детето сгреша при избиране или назоваване на предмета, то учителят прави отново проверка за случайност при грешката. Ако детето се затруднява, учителят се връща на втора фаза, провежда я и отново прави опит с фаза три. Ако детето отказва да назовава обектите, то учителят не бива да настоява, защото детето може да не е готово да говори. [3]

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Методът на Монтесори както и нейните идеи и теории във връзка с детското развитие доказват своята актуалност и популярност чрез многобройните съществуващи „Монтесори училища“ по цял свят. Индивидуалното развитие на личността чрез свободата да избира и съобразяване с личните възможности, за които Мария Монтесори пише в своите трудове преди повече от век, е приоритет на образователните системи в Европа и света днес. Надграждането на личността като част от даден социум е естествено следствие на педагогическите и социалните взаимоотношения в разновъзрастовата група в „Монтесори училищата“. Учителят-медиатор на познанието, съзнателно наблюдаващ развитието на децата и подсигуриращ интригуваща и подходяща учебна среда, възприема различията във възрастта на децата не като пречка, а напротив, като важен елемент в предаването на опит и познание.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Бижков, Г. Реформаторска педагогика, София, Просвета, 1994

[2] Плакроуз, Х. Училището място за деца, София, Международен център за обучение и изследвания, 1992

[3] Gettman, David, Basic Montessori, Learning activities for Under-Fives, Clio Press Oxford, England, 1997

[4] Montessori, Maria, Dr. Montessori's Own Handbook, A Short Guide to Her Ideas and materials, Schocken Books, New York, 1965

[5] *The Montessori Method* by Maria Montessori, Translated by Anne Everett George, New York: Frederick A. Stokes Company, 1912.

За контакти:

Докторант Галина Георгиева, Катедра „Педагогика, психология и история“, Русенски университет „Ангел Кънчев“, email: galina_bg_cl@yahoo.com

Докладът е рецензиран.